

२८ अध्याय

पान ६४

संवत् ७९०

तेहिनाहिकेलेवेदपठणः नाहिं मुरुकेला केवळशास्त्रज्ञः व्रतत
 पादिनानासाधनः नाहिजाणतेणेकेले॥४॥ केवळगास-संगतिः
 मजपावल्यागानेणेकित्ति-येकेनावेज्यानावाशिः स्यासिमिश्रीप
 तिसुखन॥५॥ श्लोकः केवळेनाहिनावेनगोप्योगावोनगामगा
 यन्मेमूढधियोनागासिद्धायां पीयुरं जसा॥६॥ टिकाः केवळजेस्व
 रूपसंतत्यामाश्रियासंगतीजालियास-कायकरसिलव्रततपः-नावा
 शैः नावबळेगा... समस्तपरमनिश्चितपावल्याः ॥७॥
 यकोनिमाझेवेणुगितः गोपिकासांडोनि समस्तः निजदेहाते
 नसोनाळितः मजगवसितपावल्या॥८॥ सांडोनिपतिपियाचि
 मिडः नधरोनिवेदशास्त्राचीचाड-माझेविषईनिजनावोडुढः

काष्ठमिजाशी॥८॥
 सावावयामाझेपव
 जाइयांमिमाडवले

② प्रेम-अतिगोडगोपिकांचें॥८॥ पुत्रस्नेहो सांडो निघाये-विधितें रग
 डो निघाये-माझी-मावडिचे निलवलाहे-गोपिका मजा पाहे पा
 वल्या॥९॥ स्याचि परि जाण गाड-वेणु धनी वेधिल्या पाहि-येर
 येरां वरि माना पाहि-व्याघ्र नय देहि विसरल्या॥१०॥ माझ्या वेणु
 धनि वेधिले मन-वडे विसरलें तन पान-मुखि चाकवकु मुखि
 च जाण-माझे ध्यान लागले॥११॥ माझ्या वेणु अवणस्त वजोहि-नि
 जवैर सांडो नि देहि-येर येरां वरि माना पाहि-व्याघ्र हरि ने ते हिचि न
 टलि॥१२॥ स्याउपडिले यमकां जुन-ते तरले हे नवल कोण-चंदा
 वणिचे वृक्षचूण-माझा संनिध जाण उद्धरलि॥१३॥ माझे निचरण
 घातें सां-चार-काळिया तरला दुरा-चार-नाग-नागिणिस परिवार-

माझे निविस्वार उद्धरिले ॥१५॥ मयोरतरले मोर विसिः गुल्मलता
टणपासाने सि-जडमूढं जेचं दावण वासि-म-संनिधिसियासि उ
धार ॥१६॥ माझे संगतिचि-अनन्यपिति-ते चियाचि शुद्ध नक्ति-ते
नें छत छय होउनि निश्चिनि-माझे निज प्राप्ति पावले ॥१७॥ आपुळि
जे निजपद प्राप्ति-ते संगतिविण निश्चिनि-दुर्लभ हे उद्धवा
प्राप्ति-स्वयेश्रीपतिसांगतो ॥१८॥ लोक ॥ यन्नयोगी सारखे न दा
न व्रत तपोधरे ॥ चारव्या स्व-ध्याय सैन्यासै प्राप्नुयाद्यन्नवानपि
॥१९॥ धिका ॥ योगयागव्रतदाणवे दाध्ययनव्याख्यान-तपतिर्थ
ज्ञानध्यान-सन्यासग्रहणसादरे ॥२०॥ इत्यादिनांना साद्धने-नि
ष्ठाकरितां निर्बधने-माझे प्राप्तिदुरासतेने-जीवंप्रानेन पविति ॥२०॥

३

वा

यापरिमिसिनतांसाधनासिःमाझिप्राप्तीनवेऽतिप्रयासिःतेगोपि
 कापावल्याऽप्रयासेसिःससंगासीताहोलियाः॥२५॥यागोपिका
 सिमाझिप्रितिःमिचयासिससंगतिःससंगनिजपदप्राप्तिःजाणानि
 तिःउद्ध॥२५॥गोपिकांचिसप्रमस्तिःतेउजगोऊळिजालिप्रति
 तिःउजहिनतर्कचयांचिप्रितिःतेमिउजप्रतिसागेण॥२५॥गोपिका
 चेजयंतंप्रेमःस्वमुखेसांगेपुमसातमःउद्धवाचेनाग्यउत्तमःआव
 डिचेवर्मवेदसांगे॥२५॥कोकसांगेनसाधर्मथुरांप्राणितेस्वाफा
 ळिकेनामय्यनुरक्तचिता॥विगाढनायेननमैवियोगःतिव्रा
 धियान्यददृशुःसुरवाये॥१०॥टिका॥बळिनद्रासमवेततत्त्वताः
 अकुरेमजमथुरेसिनेताःतैंगोपिकासिजेजालिवेथाःतेसांग

५सांगताः

तामजनयो॥२५॥तैचियाचिअवरुछासांगतांःमजअद्यापि
धिरुनधरवेचितायेसंदेवसांगतांःकंठीबास्यतादातलि॥२६॥
सांगतांनक्तोचेनिजप्रेमप्रेमेद्रवलापुरुषोत्तमःजोन
क्तकामकल्पदृमःदुपानिरुपमनक्तोसि॥२७॥मजमथुरेजा
तांदेखुनिःआसुवाचापुरनयनोःहृदयफुटेमजलागौनिः
प्रेमेळोळनिधातलि॥२८॥पोटांडुल्यापरमप्रीतिसारितां
मागानसरतिःधरीलेचरणनसोडीतिःयेतिकांकुळतिमज
लागि॥२९॥नवळनावार्थ्याचापोटिमाझास्वरूपिधात
लिमिहिःसोडीतानसुटेगांठीःस्वासुपोटिपरतेनां॥३०॥ला

जविसरल्यासर्वथाः सभसुरापितापतिदेखतां माझे चरणिठे
 उनिमाथारउतिदीर्घताओंकंदै॥२५॥ मजविणजवघें देख
 तिवोस माझे वपुनः पुनापाहातिवासः थोरचाळोनियां स्वासः नि
 उकसबुकसिस्पंदति॥२६॥ आमचा जीवलगसांगातिः चेउणि
 जातोहादुष्टमूत्रिः अक्षरसमर्थयेतिकांकळतिमजलागि॥२७॥
 उन्याठाकोनिसंनुरवः माहातिश्रीमुखः आठवंचियो
 गावेंदुखतेणे अर्धोमुखविलंपतीः॥२८॥ येस्यांमजलागि
 आशक्तः माझाठाई अन्यनचितः विसरल्यां देहसुखसमस्तः
 अतिअनुरक्तमजलागिः॥२९॥ माझे निवियोगतद्यताः त्या

कुरमन्ति

श्रीभागा ११
 ११२५१

बालाव॥४॥ मिजहिएमाउमुनवता॥ हजानादकुजाकादरपतापुरव

५५
लिमहिमाआपनःमजमुखैनिजात्मसुखःबोत्तविनिष्ठंकनिजात्मस
ता॥४॥ एवंमाउ ननामैकविताःपरिजनार्दनुजाळावक्ताःतेणेवक्ते
पणेतत्त्वतारसाळकथाचाळिल्लि॥४॥ ब्रह्मरसेरसाळकथाःनिरोपि
लेश्रीनागवताःयामाजिब्रह्मतुलिनताःजानावातत्त्वताःअष्टाविंशु
॥४॥ अष्टाविंशोचेनिरोपणेतत्त्वताब्रह्मपूर्णःअद्वेनेकरिताहो
श्रवणःउधउसंपूर्णीनिवाला॥४॥ उद्धउनिउनियाःआपणःस्थये
विचारिताजाळाजाणःहनेहेशुधआमज्ञानःपरिप्राप्तिकठिनः
अबळासिः॥४॥ याचिस्वरूपाचिप्राप्तीःसुगमहोयसाधकांप्रतिःपुढी
लअध्यायाचेअंतिःउधउविनंतिकरिल्ल॥४॥ कडाफोडुनिमार्गीकि
जेःकाउंचिफरशुबाधिजेःतेविसुगमेनिर्गुणपाविजेःतोउपावोपु

विष्णु॥३॥ ये ह उरिया महत्वाचे वै नवः सख्येण पावला उधवः बाप
निजनाग्याविधावंः ब्रह्मस्वमेव स्वयं जाला ॥३॥ धन जाला ब्रह्मपूर्णः या
सिद्धिस्तु पाप्रमानः तैमिवारवा निअज्ञानदेश नाषेण प्रादुत ॥३॥
अंधासि सूर्याप्रसन्नः जालिया देतो खे निधानः ते विप्रगटो निजनार्द
नः हे गृह्यज्ञानबोत्तवि ॥३॥ जाला देन प्रगटला आतां हे जोत्तने मा
झिमूर्खताः ते स्वतः सिधसदा ॥३॥ सतां हे हि जाले मिजानताः याचिया दूपा
॥३॥ याचिये दूपे ऐसे केले मा ते मिपण निशेषनेले नेले पण हि देखा
ना हि दिधले जे विसूर्ये केले आधासा ॥३॥ मज दूपा करो जनार्दनः
हे हिनेने मिअज्ञाणः ते एदया कुवे दूपा करणः हे गृह्यज्ञानबोत्तवि
ले ॥३॥ थानिकर असतां जनार्दनः मिनेने याचे महिमानः साने आपु

(5A)
गौचतश्रीहरीस्वयेह्मणे॥२॥ श्लोकः॥ व्यवसाईनाम्यहंलक्ष्मीकित
वानाच्छलग्रहा॥तितिक्षास्मितितिक्षुणासत्वंसत्त्ववतामहं॥१॥
दिकाः॥चेवसायाचेव्यवस्थितिः॥दाणनदेतांनरेसंपतिः॥तेषु स
क्ष्मीह्मणेश्रीपतिः॥जाणनिश्चितीउधवा॥१॥कपटचियेकपट
गतिः॥अगम्यजेस्वरस्थितिः॥तेमिश्रुणमाईकमूतिः॥अतक
व्ययुक्तिः॥छळणावि॥१॥अथाब्रह्माचेआंगिणिजजिविहताः
जिवासिब्रह्मसायोजताः॥याकपटाचार्मिकताः॥देवादेवताः॥अ
तर्क्य॥१॥आहिमायानियंतेमराविति॥तेसीवठकिळमोही

6

निप्रतिः ब्रह्माठकिठावछार्थिका उानिश्चतिमियेउ ॥ न सहनशी
सहनशक्तिः तोमिहएणेकमळापति साविकां चिनिजसत्वर
तिः तोमिश्चिपतिस्वयेहएणे ॥ १५ ॥ श्लोकः ॥ ओजसोमसहोबळवंतां
कर्माहंविद्विसत्त्वतां ॥ सात्वता नवेमूर्तानोमादिमुतिमिहंपरे ॥ १६ ॥
एका ॥ बळवंतामाजिप्रबळमणेबळशरिरबळ ॥ धर्यबळतो
मिणोपाळ ॥ जेणेकैवल्यदंडलि ॥ १७ ॥ न धानक्रां चाटां इभजनकर्मः
जेणेमझेअणिवारप्रेमः तेवममिहएणेपुन शोतमः नक्रकाम
निर्दळिः ॥ १८ ॥ नवव्युहयचनस्थितिः सात्वता ज्यानवमुक्ति
त्यातवासुदेवपरमस्वैतियाचिआइकैवित्तपतिजमाचि ॥ १९ ॥

श्रीमहा ११
॥ २२ ॥

(68)

मताः जो बंध मोक्ष अलिप्तताः जो देह द्वंद्वाना तलताः तो उधव हि
तार्था हरि बोले ॥ ५३ ॥ मिच्छा शब्द लो गौर श्यामः हे देहाचे देह धर्म मि
काणामुका बहिरा परमः हे इंद्रिय धर्म इंद्रियाचे ॥ ५४ ॥ क्षुधा चृषा
दि अनुक्रमः हा प्राणा जा प्राण धर्म काम क्रोधादिलो न संश्रमः
हामणो धर्म मणाचा ॥ ५५ ॥ सत्त्व गुण चि जागृतिः रजोगुने स्वप्न स्थि
तिः तमोगुणे जा अशुषुप्तिः जा नानि स्थिति देह योगे ॥ ५६ ॥ देहासि
ये तो मरणः मेलो ह्ये तो आपणः देहासि जन्म होता जाणः जन्म ले
न पंच ये माणिः ॥ ५७ ॥ इंद्रियो विशेयो सेविति तेभ्यो सेविते माणिनि
स्थितिः स्वर्ग नर्क नो गप्राप्ति सत्य मानिति देहात्मताः ॥ ५८ ॥ अं न

आकाशिप्रानत्याते नक्षीहताशनः साक्षिचिदात्मा आपनतो ह्यणेभ्यः
अन्ननक्षिते ॥ ५८ ॥ हे अथैवद्येमात्रे धर्मः ऐसा आभ्यासे जवदृष्टं च
मः तव मिथ्याचि अति दुर्गमः संसारविषमं च मे नेणे ॥ ५९ ॥ या नो गाचे फळ
गहनः अविश्रमजन्ममरणः स्वर्गनरकपापपुण्यः च मे आपनसयमा
णि ॥ ६० ॥ संसारमूळनिर्मूलः तोहि नम फळे से दास फळः जोका अवि
वेक्यां प्रतिप्रबळ सर्वकाळ फळ ॥ ६१ ॥ जेथे सयर्थ नाहि तो अन
र्थ ह्यणि जे पाहि त्या वा फळ नो गपहि या गुळ न्याड नो गावा ॥ ६२ ॥ आ
शेका ॥ गगन कमळाचि माळा जैवध्यापुत्र द्यालि गळा तै संसार नो गा
वा सोहळाः आभ्या जवळि देखि जे ॥ ६३ ॥ ऐसे न घडी ते के विघ
डे ते विजायि चैवा रे कोडे श्री कृष्ण उद्दवापूढे ने ज निवाडे सांगड
॥ ६४ ॥ लोकः ॥ अथैवद्य विद्यमाणे पिसंस्तुतिर्न निवर्तते ॥ ध्यायतो

७४
विषयानस्य स्वप्ने नार्थगमो यथा ॥ १३ ॥ टिका ॥ सत्यर्थं न सता हि संसा-
रः निवर्तते नात्यति दुर्धरं योचि ॥ अर्थ ॥ चाविचारः निजनिर्धारः
अवधारिः ॥ ६५ ॥ चंध्यापुत्रा चिया ये से संसारा अपसंतपण न से
संतपणो तरि हाना से काळ वशे सहज चि ॥ ६६ ॥ संसार जै संत हो
ता ॥ तै ब्रह्मज्ञाने हि न ना सता ॥ हा संत संत न ये ह्य एता ॥ अणि वाच्य
कथा पैया चि ॥ ६७ ॥ अविचारि ना या चे कोडः ॥ अविर्के वै हा अति
गोडः ॥ विषय ध्याने वाढे रूढ सकल स दृढ मुळ या चे ॥ ६८ ॥ हा
न सता ॥ चि परिआ ना से ॥ निद्रिस्ता स्वप्नि अनर्थ पि से ते चि संसा-
र माया वशे ॥ विषया आ ना से नोग वि ॥ ६९ ॥ जं वं जं वं वि शय से व
ए ॥ तं वं तं वं वाढे विषय ध्यानः ॥ विषय ध्याने न कबंधनः स दृढ जा

④

ननुहुवा॥७०॥विशयसेवनेनचबंधनःजिवासीदृढजालेपूर्णःते
जीवपणमुक्तविशयनोजनःदैवयोगेजाणदिसताहे॥७१॥जिवणमु
क्ताविषयप्राप्तिःतेनेबुडाळियाचिमुक्तिःऐसिआशंकानधरिचितिः
तेविश्रीपतिविषदसागे॥७२॥श्लोकः॥यथाह्यप्रतिबुधस्यप्रस्वशेष
इनर्थनृत्त॥सएवप्रतिबुधयानवेमोहयकल्मसो॥७३॥टिकाः॥सज्ञा
नआनिअज्ञानःयासिडोविषयसेवणयावाविषयोअसेनिननिनः
तेहितक्षनअवधारि॥७४॥जोवचस्वविचिविषयप्राप्तिःचइच्छसाच
विमार्णितिःतेविषयजागृतिस्फूर्तिःपरिसयप्रतितियानाहि॥७५॥
तेविअज्ञाणाविषयसेवणःतेणोविषयाशक्तहोयमणःतेविमुक्ताप्र
तिविषयजानःमिथ्यादर्पणविषयाचे॥७६॥नदुनाटलोकाचा

8A
रिः संपादिस्त्रिपूरुषवेकारि॥ मुक्तासिहितैसिपरिः गृहदारिना
दतां॥७६॥ कांते अरव्यारवेलाप्रतिः उलसिदल्लघे उनिहातिवडे
माडेखिरिउपहणतिः येकि कल्पतिः अनेकत्वं॥७७॥ तेविजीव
मुक्तासिः देखः जगि विषयोऽवद्याएकः यासिना नात्वनावितिले
कः परितोऽनेकदेखना॥७८॥ देहघरनिदेहानिमाणः मिमाऊजे
देहस्फुरणः तेचिनवबंधाचे कारणाविषदश्रीछछसांगउः॥७९॥
श्लोकः॥ शोकहर्षतयकोटिः अहंकारस्य
दृश्यं ते जन्ममृत्यश्च नात्मनः॥८०॥ टिका॥ देहानिमानाचे पोदिः अ
नेकदुःखाचियाकोटिः याचिसंकलिते मुणगोरीः छछजगजेठि
सामउः॥८०॥ देहानिमानाचे कार्ययेथः अद्वैतिवाटविद्वैतः इष्टानि

७
 षसमस्ताः जगव्याप्ततेनेकिजो ॥८१॥ नखरइष्टा चानाशुदेखः तेरो
 देह अहंतामानि दुःखः यानावगमहाशोख सकलैलोकमानिति
 ॥८२॥ नश्वरविषयाविप्राप्ति अल्ला दु उपजेविति यानावहर्ष
 रति जाणनिश्चिति उधवा ॥८३॥ किमिलोनियासमर्थः आप्त
 विषयोविना दुपहातः तेरो कामानि होय चीत नयनिश्चित याना
 वा ॥८४॥ आप्तकामावे अवरे धन जावेणि अनुमात्र होय जाणः
 यावे करुधावेहननः कोधसपुण्यानाव ॥८५॥ गाढि जाळिया हि
 न कोठिः कवडि वेचितां प्राण सोडी यानाव लोनाचि जोरीः छप
 नपरवडी पुरुषाचि ॥८६॥ कर्म कर्महिताहितः इष्टा इच्छना ठवि
 चितः विवेक शुण्यस्तब्धता प्राप्त मोहोनिश्चित यानाव ॥८७॥

10

नियुक्ताविषयसेवणः मानिविषयइच्छागहणः अखंडविषयाचे
ध्यानः स्पृहा ज्ञानतिनाव ॥ ८८ ॥ इयादिहे नानागुणः अथवा कांजम
परणः आत्मासिसमंघुना हि ज्ञानः हे देहानिमानस्वयेनोगि ॥ ८९ ॥
जागृति आनिजे स्वप्नः तेथे वसे देहानिमानः तेठा इहे दिसति गुणः
सुषुप्ति स जाण गुण नाहि ॥ ९० ॥ अथ च निद्रा निमानः तेथे जन्म
परणादि हे गुणः सर्वथानुठति जाणः गुणासि कारण अनिमाणा ॥ ९१ ॥
जालि स्थलि वायु जगटिः जपितर मुखलि नुठिः तेतरंगता जळाया
पोटिः तेशोकादि गुणकोटिः अहंते माजी ॥ ९२ ॥ अथ बघता जालि अहंकारा
सिः ह्यणसि मुक्तता हो आवितया सिः अहंतालाग लि जीवासिः ते
चीरुषि कैषि सांगतु ॥ ९३ ॥ ते वि अहंता जडलि जीवासिः ते या गिता

मुक्तत्वयासिःपरिमुक्तत्वअहंकारासिःकल्पांतासिद्यडेना॥१४॥
अंयजावाविराकुज्यासिःगंगास्नानेशुधत्वयासि॥तेगंगास्नानं
यजासिःशुधत्वयासिअनुपेगि॥१५॥श्लोकः॥देहेद्रियप्राणमनोनि
माणो॥जिवोंतरात्मागुणकर्ममूर्ति॥सूत्रंमहानिष्कृतघेवगितःसं
सारआधावतिकाळतंत्र॥१६॥श्लोकः॥अनंतअपारज्ञाणघनमा
यातितआमापूर्णःतोचिजालमायवेअधिष्ठानःअंतरात्माज्ञाण
यालागिद्विगिपे॥१७॥मायाव्यापुनिअपारयालागिबोळिजेपरमे
श्वरःमायानियंतासावतःयालागिश्वरद्विनियेतो॥१८॥तोचि
अविद्येमाजिप्रतिबिंबताःयागिजीउहेनावपावलाःतोचिदेहा
ध्यासेप्रबलताःअहंकारजातायाहेउ॥१९॥तोचिसंकल्पविक

॥१॥ अत्र उपाधि न स्वये होउनि हे लाम नः त्याम एणसि करावया गमनः
 दशेन्द्रिय जानतोचि जाळा ॥१॥ ॥१॥ या इन्द्रियाचा आधारः सुख दुःख
 भोगाचा निकरः पाप पुण्याचा बंधनकारु देहाचा आकार तोचि
 जाळा ॥२॥ ॥२॥ या देहाचे जे कारणः सत्त्वं रज तमो गुणः ते तिन्निगुण
 जानतोचि आपण स्वये जाळा ॥३॥ ॥३॥ गुण दोनाचे निज वर्म जा
 ला पंचविषय परम विषय भोगादे किय कर्म स्वये स्वधर्म होउ
 निहेला ॥४॥ ॥४॥ तिन्निगुणचे जे मकारण जाळा महत वसूत्र प्रधानः
 एवं संसार अवधा जाणः ॥५॥ ॥५॥ इश्वर आपण स्वये जाळा ॥६॥ ॥६॥ या संसाराचि
 आधारवतिः गुण साम्य तोचि प्रवृत्तिः तेथे उत्पत्ति स्थिति प्रवृत्त्याशि
 दोन कशतिकाळ तो जाळा ॥७॥ ॥७॥ तो कारु आपु किय सत्ताश

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com